

حق الناس در دین حق

دکتر محمد رضا عباسی فرد

مرکز تحقیقات اسلامی

سرشناسه:
 عنوان و نام پدیدآور:
 مشخصات نشر:
 مشخصات ظاهری:
 شابک:
 وضعیت فهرست‌نویسی:
 موضوع:
 موضوع:
 شناسه افزوده:
 رده‌بندی کنگره:
 رده‌بندی دیویی:
 شماره کتابشناسی ملی:

عباسی فرد، محمدرضا، ۱۳۲۸ -
 حق الناس در دین حق / محمدرضا عباسی فرد.
 تهران: مجمع تشخیص مصلحت نظام، مرکز تحقیقات استراتژیک، ۱۳۹۴.
 ۱۳۹ ص.

۶۰۰۰ ریال؛ 6-058-290-600-978

قیبا
 حقوق بشر - جنبه‌های مذهبی - اسلام
 حقوق مدنی (فقه)
 مجمع تشخیص مصلحت نظام، مرکز تحقیقات استراتژیک.
 ۱۳۹۴ ج ۷ / ۱ / ع ۲۳۰ / BP
 ۲۹۷ / ۴۸۳۲
 ۳۹۸۲۶۸۳

مرکز تحقیقات استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت نظام

عنوان: **حق الناس در دین حق**

نویسنده: دکتر محمدرضا عباسی فرد

ویراستاری: حامد خرازیان

نوبت چاپ: اول - پاییز ۱۳۹۴

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۶۰۰۰ ریال

گرافیک و چاپ: مرکز تحقیقات استراتژیک

شابک: 6-058-290-600-978

نشانی: انتهای خیابان پاسداران - ضلع جنوبی بوستان نیاوران - شماره ۸۰۲

پایگاه رایانه‌ای: www.csr.ir

بسم الله الرحمن الرحيم

رمز تعالی انسان و رهایی مردمان از ذلت و مسکنت، تمسک به
ریسمان قرآن و عترت است؛^۱ و تفسیر و تبیین معارف و مبانی
قرآن شریف، مهم‌ترین رسالت رسول گرامی اسلام.^۲

ادامه راه نورانی و حیات‌بخش پیامبر عظیم‌الشان و ائمه
معصومین علیه السلام همواره وجهه همت عالمان دین بوده و آثار
گرانهای تفصیری، تفسیری، پیشوایان، امکان حضور و بهره‌برداری از
خوان نعمت الهی و وحی آسمانی را به تناسب شرایط فراهم کرده
است. در ادامه همین جهت، عظیم‌القدر اثر گرانسنگ «فرهنگ قرآن»
نوشته اندیشمند بزرگ معاصر - سرآیت الله هاشمی رفسنجانی از
تفاسیر ممتاز و بدیع عصر حاضر است و راهنمایی برای راهیابی به
موضوعات و مفاهیم قرآن و به تعبیری، معموم مفاهیم قرآن محسوب
می‌شود؛ از این رو جمعی از محققین و پژوهشگران آن به محضر
معظم‌له پیشنهاد دادند که در مرکز تحقیقات استراتژیک مجموعه‌ای
به نام «شورای هم‌اندیشی قرآن» تاسیس شود و پس از پژوهش و
تحقیق در موضوعات این اثر ارزشمند (فرهنگ قرآن)، آن بخش از
مفاهیم و مسائل را که مورد نیاز زمان است شناسایی کند و با

۱- سوره مبارکه آل عمران، آیه ۱۱۲.

۲- سوره مبارکه نحل، آیه ۴۴.

محوریت آن اثر ارزشمند در اختیار علاقه‌مندان به معارف قرآن قرار دهد، که خوشبختانه این مهم مقبول افتاد.

در این میان با توجه به توانایی علمی و تجربیات ارزشمند حضرت حجت‌الاسلام والمسلمین جناب آقای دکتر عباسی‌فرد به‌ویژه در حوزه حقوق و قضا، بررسی موضوع «حق الناس» به ایشان پیشنهاد شد که استقبال کردند و فرمودند: با عنایت به فرموده مقام معظم رهبری و تأکیدشان که «رای مردم حق الناس است» و تأکید یارینادار آن حضرت، رئیس مجمع تشخیص مصلحت نظام که «بیان برر، باید در فرهنگ سیاسی جامعه نهاده شود» و آنچه ایشان در فرهنگ ایران تحت عنوان «حق الناس» آورده‌اند، بجای و مناسب است که این موضوع (حق الناس) بررسی شود.

اثر حاضر در راستای این مهم، مبتنی بر مبانی قرآن، حدیث، فقه و حقوق به قلم جناب ایشان تهیه شده و حقاً از مصادیق «خیر الکلام ما قل و دل» است - فجزاه الله من الجزاء.

در خاتمه یادآور می‌شویم موضوعات دیگری نیز به بحث گذاشته شده است که نتایج آن بحث‌ها در اختیار علاقه‌مندان قرار خواهد گرفت - ان شاء الله.

۱۳۹۴/۶/۲۰

شورای هم‌اندیشی قرآن

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۱	چکیده
۱۲	فصل اول: کلیات
۱۵	مقدمه
۱۷	بیان مسئله
۱۹	سؤالات تحقیق
۱۹	فرضیه‌های تحقیق
۲۰	پیشینه تحقیق
۲۱	حق در لغت
۲۲	کاربرد
۲۳	حق و مصادیق بارز آن در قرآن کریم
۲۳	۱- خداوند سبحان
۲۳	۲- اسلام و ادیان الهی
۲۴	۳- پیامبران الهی و خاتم پیامبران
۲۴	۴- قرآن و کتب آسمانی
۲۵	۵- ولایت حضرت حق
۲۵	۶- وعده‌های حق تعالی
۲۶	۷- خلقت و آفرینش
۲۶	۸- حقوق انسان
۲۷	۹- اراده و احکام خداوند
۲۷	۱۰- قیامت

۲۸	حق در روایات
۳۱	۱- شناخت حق
۳۱	۲- جامع‌نگری حق
۳۲	۳- دو یا چند سویه بودن حق
۳۳	۴- مرز اطاعت
۳۴	حق در فقه
۳۶	حق در حقوق
۳۷	حق در قانون اساسی، جمهوری اسلامی ایران
۳۷	حق در اعلامیه جهانی حقوق بشر
۳۹	فصل دوم: انواع حق
۴۱	حق و تکلیف
۴۲	انواع حق
۴۳	۱- حق‌الله
۴۴	۲- حق‌الناس
۴۵	۳- حق مشترک
۴۵	مقایسه حق‌الله و حق‌الناس
۴۶	حق‌الله در نگاه پیامبر
۴۷	حق‌الناس در نگاه پیامبر
۴۸	حق‌الناس از نگاه امیرالمؤمنین (ع)
۵۰	حق‌الناس در نگاه امام زین‌العابدین (ع)
۵۱	حق‌الناس از نگاه امام خمینی (ره)
۵۳	حق‌الناس در فقه و فتوی

۵۵	تفاوت‌های شاخص
۵۶	۱- در مرحله اثبات
۵۹	۲- انواع شهادت
۵۹	الف- شهادت سخت
۶۰	ب- شهادت بر شهادت
۶۱	ج- تعارض شهود
۶۲	۳- علم قاضی
۶۳	۴- اولویت حقوق‌گاران
۶۵	۵- ضمان حلومت
۶۸	۶- قابلیت ارث
۶۹	۷- تعدد جرم
۷۰	۸- توسعه ضمان
۷۳	فصل سوم: حق الناس و انواع آن
۷۵	انواع حق الناس
۷۵	۱- جان یا حق حیات
۷۶	۲- امور مالی
۷۸	۳- عرض و آبرو
۸۰	حقوق مشترک
۸۲	حق عمومی
۸۴	حق الناس در انتخابات
۸۵	اختلاف گستره مسئولیت در انواع حق الناس
۸۹	عرض و آبرو در آئینه وحی
۹۰	۱- اندیشه پاک

۲- دیدن، شنیدن و اظهار کردن	۹۱
۳- واکنش شدید	۹۱
۴- پرهیز از اشاعه	۹۲
۵- ساختن و پرداختن و نشانه رفتن	۹۲
۶- جرائم سازمان یافته	۹۵
۷- توطئه و تبانی	۹۷
۸- بافیت بیان	۱۰۰
اعراض و عوارض اهل بیت (ع)	۱۰۱
فصل چهارم. وظائف و اختیارات حاکم	۱۰۷
وظایف و اختیارات حاکم	۱۰۹
الف- ماهیت فقه	۱۱۵
ب- فقیه کیست؟	۱۱۷
ج- ولایت فقیه چگونه است؟	۱۱۸
۱- شرایط و اوصاف حاکم صاحب ولایت	۱۱۹
۲- منشأ تصمیمات	۱۱۹
۳- منشأ حضور	۱۲۰
۴- حقوق دوجانبه	۱۲۰
۵- مسئولیت در برابر قانون	۱۲۱
۶- میزان بسط ید	۱۲۱
فصل پنجم: نتیجه گیری	۱۲۵
نتیجه	۱۲۷
منابع	۱۳۶

چکیده

ارباب لغت «حق» را به معنی «امر ثابت و مطابق و موافق با واقع» و «نقیض باطل» معنی کرده اند و فحول آنان بر این باورند که «حق» به خالق که حسب حکمت آفرین و مخلوقی که بر مقتضای حکمت، ایجاد شده است و اعتقاد بر آنست که مطابق با واقع و حقیقت باشد و سرانجام، هر فعل و قولی که حسب ضرورت را به قدر نیاز و در وقت مقتضی آدا و انجام شود، اطلاق می گردد.

بر این اساس، خداوند «حق مطلق» است و «حق» چیزی جز اراده و فعل و قول و مجموعه اوصاف ربوبی، جل ثنا رب است.
النهایه، خداوند به اقتضای لطف و حکمت بری منخوقات خویش و عمدتاً برای بندگانش، به تناسب نیاز فردی و اجتماعی آنان حقوقی جعل و وضع و انسان را به فهم و اهتمام و عمل به آنها تعلیم یا توصیه کرده است.

خداوند هم برگزیدگان خود را به نشر و ترویج و اجرا و مراقبت از حق مبعوث کرده («هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ» (توبه ۳۳)) و هم آنان را به

اجرایی ساختن آن و داوری به حق، حکومت داده و مأمور ساخته («یا دَاوُدُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ» (ص/۲۶)) و هم، سرانجام، انسان را برای کتمان حق و سرپیچی از آن ملامت و سرزنش فرموده است («لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُونَ الْحَقَّ» (آل عمران/۷۱)).

این نوشتار، دو قسم مهم «حق الله» و «حق الناس» و اهمیت هر یک و تفاوت این شاخص‌های تفاوت هر کدام را در قرآن، حدیث، فقه و حقوق بررسی کرده و حق الناس را در بخش‌های «جان و مال و عرض و آبرو» مورد ملاحظه قرار داده است و در پایان نیز به مقایسه حقوق فردی و اجتماعی و احتیاجات حاکم می‌پردازد.

کلیدواژه‌ها: حق حواله، حق الناس، قرآن، حدیث، فقه، حقوق.